

Кузьмук І. Я.

ДОПОВНЕННЯ ТЕОРІЇ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНОГО БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

У статті висвітлено сутність фінансової глобалізації, її наслідки для розвитку економіки країн, зокрема фінансового ринку. Досліджено сутність фінансових ринків, проаналізовано сучасні тенденції та визначено чинники, які впливають на формування фінансового ринку України. Особливу увагу приділено експансії іноземного банківського капіталу як ключовому фактору розвитку фінансової глобалізації, проаналізовано потенційні переваги та недоліки даного процесу.

Ключові слова: фінансовий ринок, світовий фінансовий ринок, фінансова глобалізація, іноземний банківський капітал.

1. Вступ

Глобальна економічна система на сучасному етапі розвитку характеризується появою якісно нових тенденцій та процесів, які обумовлюють кардинальні зрушення як у структурі економік окремих країн та регіонів, так і у світовому господарстві загалом. Найбільш чітких форм вони набувають у фінансовій сфері, яка, будучи найбільш мобільною ланкою протягом останніх десятиліть демонструє тенденцію пришвидшеного зростання в порівнянні з виробничою, комерційною та інноваційною сферами діяльності.

Фінансова глобалізація, що базується на стрімкій експансії глобального капіталу, суттєво змінює склад і структуру суб'єктів, які здатні справляти вплив на світове господарство, висуваючи на провідні позиції транснаціональні корпорації і банки та поступово усуваючи зі світової арени національні держави як найважливіших дотепер її акторів. Враховуючи високу динаміку фінансової глобалізації, це знаходить свої прояви у втраті державою багатьох своїх традиційних регуляторних функцій, в реальному зменшенні можливостей країн щодо проведення самостійної монетарної та антициклічної політики, підтримання рівноважного стану економіки засобами валютно-курсової політики та регулювання національних фінансових ринків. Як наслідок, провокується загроза втрати країнами «фінансової периферії» економічного суверенітету та все більшої залежності від діяльності транснаціональних банківських структур.

Актуальність роботи полягає в дослідженні впливу процесу фінансової глобалізації в розрізі експансії іноземного банківського капіталу на економічну систему приймаючої країни. Варто відмітити, що процеси фінансової глобалізації не можуть оминати Україну, особливо з огляду на відкритість національної економіки. Банківська система України одна з перших переживає процес прискорення інтеграції через розширення присутності у ній іноземного капіталу. Саме глобалізація визначатиме стан світової фінансової системи, тому аналіз сучасних тенденцій міжнародного руху капіталу, передусім банківського, створює основу для формування перспектив інтеграції України у міжнародний фінансовий простір.

2. Аналіз літературних даних і постановка проблеми

У вітчизняній та зарубіжній літературі дослідженню проблем фінансової глобалізації та експансії іноземного банківського капіталу приділено значну увагу. Це знайшло відображення у роботах таких вчених, як З. Луцишин [1], Д. Гелд [2], О. Чуб [3], Р. Корнилюк [4], Р. Робертсон [5], М. Алле [6], Д. Вільямс, А. Гальчинський, І. Івасів, Г. Колодко, П. Кругман, В. Радаєв, Дж. Сорос [7], та багато інших. Так, З. Луцишин у своїх дослідженнях приділяє увагу теоретичним основам, специфіці та особливостям фінансової глобалізації, парадокс який при цьому спостерігається, і посилення на тлі фінансової конвергенції, і глобалізації асиметрії розвитку світового господарства. Д. Гелд, розглядає фінансову глобалізацію як нову стадію в організації та управлінні кредитом і грошима у світовій економіці, що трансформує умови і визначає поточний і подальший розвиток держав і народів у всьому світі.

О. Чуб багато уваги приділяє інтеграції та глобалізації у формуванні єдиного фінансового простору та проводить аналіз впливу глобалізації на банківську діяльність як ключовий фактор розвитку фінансової глобалізації. Р. Корнилюк у своєму дослідженні йде ще далі, визначаючи вирішальним фактором у процесі фінансової глобалізації саме експансію іноземного банківського капіталу.

Аналіз публікацій дозволяє стверджувати, що в наукових джерелах наведено неоднозначні підходи трактування наслідків фінансової глобалізації, її потенційно позитивний чи негативний вплив. Це свідчить про те, що фінансова глобалізація та експансія іноземного банківського капіталу як її рушійна сила є складним і багатогранним явищем, яке потребує всебічного вивчення, що обумовлює актуальність обраної тематики та перспективність досліджень у цій сфері.

Метою статті є аналіз фінансової глобалізації в контексті входження іноземного банківського капіталу та виявлення потенційно позитивних та негативних наслідків його присутності.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні основні задачі:

1. Охарактеризувати суть фінансової глобалізації та виявити потенційно позитивні та негативні наслідки присутності іноземного банківського капіталу.

2. Розкрити основні суперечності наслідків експансії іноземного банківського капіталу в умовах глобалізації фінансових ринків.

3. Результати дослідження наслідків експансії іноземного банківського капіталу в умовах фінансової глобалізації

Слід підкреслити, що сьогодні всі країни світу тією чи іншою мірою охоплені процесами глобалізації, а в економічному житті суспільства вони проявляються все яскравіше, динамічніше, їх вплив на різні сфери господарської діяльності стає все відчутнішим, хоча й не завжди позитивним [1]. В економічну науку термін «глобалізація» був привнесений соціологами, а його появу в наукових дослідженнях пов'язують зазвичай з ім'ям американського соціолога Р. Робертсона, який у 1983 р. використав поняття «globality» у назві однієї зі своїх статей, у 1985 р. дав тлумачення поняття «globalization», а у 1992 р. виклав свою концепцію глобалізму в окремій книзі [5].

Важливою сферою сучасних процесів є фінансова глобалізація, що визначена як вільний рух капіталів між країнами і регіонами, функціонування глобального фінансового ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізація глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій (ТНК) і транснаціональних банків. Фінансова глобалізація, як одна із складових глобалізації в цілому, є також напроцуд важливою, оскільки саме вона сприяє досягненню фінансової єдності та взаємозалежності економік певних країн одна від одної. Фінансова глобалізація являє собою одну із сфер прояву глобалізаційних процесів, яка сприяє зростанню єдності та взаємозалежності у сфері фінансових відносин різних країн. Характерними проявами фінансової глобалізації для кожної окремої держави є зростання ролі міжнародних кредитних відносин, міжнародного руху капіталів та джерел надходження доходів і розміщення активів в інших країнах. В основі фінансової глобалізації лежить вільний рух капіталів і валюти, їх перетинання національних кордонів, що призводить, в свою чергу, до формування глобальних фінансових ринків і світового фінансового середовища.

Варто відмітити, що пошук історичних коренів фінансової глобалізації є складною проблемою. В науковій літературі можна знайти різні точки зору щодо даної проблеми. Існує позиція, що оскільки у випадку фінансової глобалізації мова йде про організацію фінансової діяльності в глобальних масштабах у результаті просторового проникнення фінансових відносин, посилення гнучкості й мобільності фінансових потоків у просторі й часі, то цей процес є невід'ємною детермінантою усього глобального розвитку, а його корені необхідно шукати ще на етапі доіндустріальної революції. Згідно з іншим, більш поширеним варіантом, корені фінансової глобалізації варто шукати на рубежі XIX–XX століть (1870–1913 р.р.). І нарешті, висловлюється думка, що процес фінансової глобалізації — явище, що хронологічно датується 70-ми роками XX століття. Згідно

останнього підходу, фінансова глобалізація з 70-х років XX століття пройшла чотири етапи, а саме:

1. Перший етап (1970–1980-ті роки). Для нього характерне зростання обсягів міжнародного кредиту, лібералізація фінансової сфери, введення СДР.

2. Другий етап (1980–1990-ті роки). Зростання об'єму портфельних інвестицій, підвищення ролі небанківських фінансових посередників, початок інформатизації фінансової сфери.

3. Третій етап (1990–2000-ті роки). Зростання об'єму похідних фінансових інструментів, посилення ролі ТНК, підвищення національного та наднаціонального законодавства, конвертація національних моделей фінансового ринку, формування фінансового ринку пост-соціалістичних країн.

4. Четвертий етап (2000-ті роки — по теперішній час). Введення валюти євро, фінансова криза в США, підвищення ролі країн що розвиваються у міжнародному русі капіталу, вагомий вплив ТНБ на розвиток економік країн «фінансової периферії» [2, 6].

Проходження кожного етапу розвитку світового фінансового ринку супроводжувалося появою характерних для цього етапу тенденцій та чинників. Основні тенденції глобалізації світового фінансового ринку представлені на рис. 1 [8].

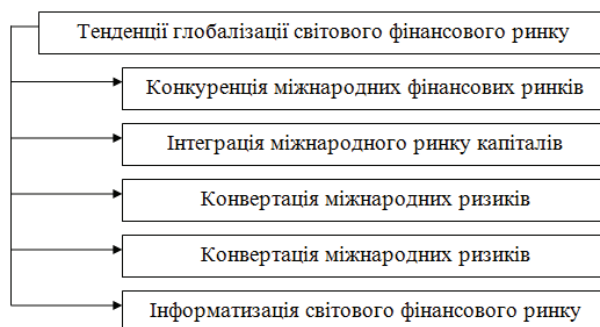

Рис. 1. Тенденції глобалізації світового фінансового ринку

Оскільки явище фінансової глобалізації носить достатньо багатогранний характер, не можливо однозначно визначити, який характер являє собою присутність такого явища для економіки країни — позитивний чи негативний. Варто зауважити, що присутні свої вигоди та свої мінуси. Отже, розглянемо, форми прояву глобальної фінансової економіки країни, які наведені в табл. 1.

Фінансова глобалізація в своїй структурі складається з ряду компонентів, найбільшу ролі з яких відіграє банківський капітал. Глобалізація супроводжується дерегулюванням банківської діяльності і лібералізацією фінансових ринків. При цьому стираються інституційні межі між різними видами банківської і фінансової діяльності: комерційною, інвестиційною, страховою та ін. У результаті істотно змінюється характер і форми конкуренції на фінансових ринках. Банки вимушені конкурувати одночасно в багатьох сегментах фінансового ринку, причому не тільки один з одним, а й з іншими фінансовими інститутами — страховими і фінансовими компаніями, кредитними спілками та інвестиційними фондами тощо, а в умовах лібералізації — не тільки з резидентами, а й з нерезидентами. Варто підкреслити, що лібералізація, з одного боку, створює умови для розвитку закордонної філіальної мережі банків і формування міжнародного

банківського бізнесу, що, природно, підсилює конкурентну боротьбу, але, з другого боку, одночасно активізує консолідацію банківського капіталу. Це спричинює зростання кількості операцій злиття і поглинань у банківській сфері та розширення і збільшення різноманітності форм кооперації банків між собою і з небанківськими кредитно-фінансовими організаціями, зростання банківських альянсів різного роду. Таким чином, на сьогоднішній день банки з іноземним капіталом становлять значну частку банківської системи України та мають значний вплив на неї. Результатом такого впливу стали як позитивні, так і негативні наслідки, які зазначені в табл. 2.

Таблиця 1

Форми прояву глобальної фінансової економіки

Позитивні	Негативні
1. Мінімізація просторових та часових обмежень, підвищення ефективності національних фінансових ринків за рахунок інтеграції у світовий фінансовий ринок	1. Загроза виникнення та швидкого поширення фінансових криз із однієї економіки в іншу, надмірна залежність реального сектору від її фінансової компоненти
2. Зниження інфляційного тиску, здешевлення ресурсів під впливом міжнародної конкуренції	2. Зростання нестабільності національних фінансових ринків
3. Дисциплінація впливу руху іноземного капіталу на грошову владу, високі світові стандарти в управлінні фінансовими ризиками	3. Вплив зовнішніх факторів на здійснення національної грошово-кредитної політики
4. Висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність	4. Висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність
5. Багатофункціональність фінансових ринків	5. Значні збитки від міграції фінансових ресурсів, асиметричність перерозподілу глобальної фінансової ренти
6. Спрощення процедури здійснення фінансових операцій за рахунок комп'ютеризації та інформатизації	6. Стихийний рух спекулятивного капіталу, певна відособленість фінансового капіталу від реальної економіки
7. Валютна диверсифікація фінансових операцій	7. Обмежений доступ країн, що розвиваються, до ресурсів на світовому

Примітка: систематизовано і побудовано автором за [1, 9].

Таблиця 2

Позитивні та негативні наслідки присутності іноземного банківського капіталу в Україні

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Створення якісно нового фінансово-економічного середовища	Ускладнення банківського нагляду
Покращення фінансового та організаційного менеджменту банку	Втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики
Розвиток фондового ринку (за рахунок виходу банків на вітчизняний і зарубіжні фондові ринки)	Чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках
Впровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи	Можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України
Розширення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості	Посилення іноземного контролю
Використання новітніх банківських технологій	Посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками
Покращення якості обслуговування клієнтів	Підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн

Примітка: розроблено автором на основі [4, 10, 11].

Аналізуючи потенційні переваги та недоліки присутності іноземного банківського капіталу, варто підкреслити, що наслідки присутності є відносно неоднозначними. Пропонуємо виділити основні суперечності наслідків фінансової глобалізації в контексті експансії іноземного банківського капіталу:

1. Чи дійсно імпорт фінансових інститутів призводить до якісного покращення банківського сектору приймаючої країни?
2. Чи призводить фінансова глобалізація до фінансових криз?
3. Чи повинні держави діяти спільно для подолання потенційно негативних наслідків присутності іноземного банківського капіталу?

По-перше, розширення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості та використання новітніх банківських технологій, на нашу думку, можливе без іноземного входження, адже при сьогоднішній відкритості та інформатизації банківської діяльності, перейняти досвід можливо, навіть, методом простого копіювання послуг. А, покращення фінансового та організаційного менеджменту банку, взагалі, є дискусійним питанням. Це пояснюється тим, що хоча прийшовши на ринок приймаючої країни, іноземні банки і ставлять свої вимоги до якості персоналу, якого при цьому, зазвичай набирають серед місцевих кадрів, але досить часто вони змушені навпаки нехтувати деякими своїми вимогами для досягнення максимальної вигоди. Наприклад, ряд іноземних банків поставши перед необхідністю обрати між фахівцем, що повністю задовольняє їх вимоги щодо освітньо-кваліфікаційного рівня та фахівцем з менш якісним рівнем освіти, але який має більший досвід на місцевому ринку та користується авторитетом та повагою, роблять вибір на користь останнього.

По-друге, провести чітку кореляцію між присутністю іноземних банків та «фінансовим інфікуванням економіки» і перенесення фінансових криз в економічну систему приймаючої країни — відносно важко. Іноземні банки, враховуючи власні мотиви та ситуацію на ринку приймаючої країни, часто проникають досить обережно. Це відбувається різними способами, такими як: шляхом прямування за власними клієнтами; присутності заради присутності, тобто підтримання власного іміджу глобального банку тощо. Але говорити про те, що іноземні банки прийшовши на ринок приймаючої країни починають активно займатись наданням послуг — не варто. Як наслідок, така відносна пасивність не сприяє тому, щоб іноземні банки через власну діяльність слугували таким собі передавальним імпульсом фінансової кризи від однієї країни до іншої.

По-третє, бажання всіх суб'єктів економіки що прямо чи опосередковано взаємодіють з іноземним банківським капіталом нівелювати потенційні негативні наслідки їх присутності породжує необхідність для держави активно приймати участь у процесі регулювання діяльності банків з іноземним капіталом шляхом встановлення чіткого порядку відкриття, діяльності та ліквідації філій, відділень та представництв іноземних банківських установ. Крім того, це викликає потребу у наднаціональному регулюванні, створенні єдиних вимог та всебічному обміні інформацією. Дуалістичність даної проблеми полягає у породженні внутрішнього конфлікту, при якому кожна з держав розуміє необхідність наднаціонального регулювання з одного боку,

з іншого — таке регулювання призводить до вирівнювання економічних параметрів банківських секторів держав та втраті відносних інвестиційних переваг для іноземного банківського капіталу.

4. Висновки

Отже, незважаючи на багатоаспектність процесу фінансової глобалізації, слід розуміти, що це є об'єктивним та динамічним явищем, яке з кожним роком здійснює все більший вплив на економічну систему країн. Дійсно, беззаперечним видається і той факт, що в XIX столітті темпи приросту фінансової сфери глобального ринку суттєво випереджають приріст реального сектору. Як і будь-який процес, фінансова глобалізація породжує ряд позитивних наслідків, так і може провокувати появу певних загроз. На провідну роль у розвитку фінансової глобалізації, на даний момент, вийшла експансія банківського капіталу за межі національних ринків. Банківські установи нині активно розробляють власні стратегії з урахуванням прогнозів макроекономічного розвитку не лише країн базування головних офісів, але й прогнозів розвитку світової економіки в цілому. Банківська система на національному рівні виконує функцію акумулювання і перерозподілу фінансових ресурсів між галузями економіки, на міжнародному ж рівні глобальна банківська система постає самостійним чинником розвитку світової економіки. При цьому, прихід іноземного банківського капіталу на фінансовий ринок приймаючої країни дає можливість отримати як ряд вигод, так і негативних наслідків. Хоча, підкреслимо, що концепція наслідків експансії іноземного банківського капіталу є відносно суб'єктивною, адже вона може бути застосована тільки із врахуванням конкретної країни, особливостей її фінансового ринку, аналізу країни походження іноземного банківського капіталу та самої материнської структури транснаціонального банку. Безапеляційним видається лише один факт: основна мета приходу іноземної банківської структури — це отримання прибутку, а завдання демонополізації ринку, підвищення корпоративної культури, розширення спектру та підвищення якості послуг, інформатизація банківської діяльності та багато інше є другорядними завданнями, які вирішуються по мірі необхідності досягнення головної мети. Тому, на нашу думку, проблема місця та ролі країни, що активно інтегрує свою економічну систему у глобальний фінансовий простір залежатиме від ефективності здійснення економічних реформ. З метою того, щоб вплив глобалізації на економіку країни полягав не тільки у збільшенні рівня фінансової нестабільності та «фінансового інфікування», але і в отриманні державою та всіх зацікавлених суб'єктів ряду переваг, притаманних глобалізаційним фінансовим процесам, держава має створити сприятливі умови для повномасштабної інтеграції всіх сегментів економіки до світового економічного простору, які в першу чергу мають полягати у розвитку стабільного та прогресивного законодавства і розбудові відповідної сучасним умовам ринкової інфраструктури. Державна фінансова політика має бути національно зумовленою, інтернаціонально орієнтованою та соціально скоординованою, оскільки «політичні рішення, що приймаються у центрі глобальної системи, виходять з внутрішніх економічних пріоритетів відповідних країн» [7].

Література

1. Луцишин, З. О. Трансформація світової валютної системи в умовах глобалізації [Текст] / З. О. Луцишин. — К.: ВЦ «Друк», 2002. — С. 224–242.
2. Гелд, Д. Глобальні трансформації: Політика, економіка, культура [Текст]: пер. з англ. / Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон; під ред. Ю. Павленка. — К.: Фенікс, 2003. — 584 с.
3. Чуб, О. О. Банки в глобальній економіці [Текст]: монографія / О. О. Чуб. — К.: КНЕУ, 2009. — 340 с.
4. Корнилюк, Р. В. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання [Текст]: монографія / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Діба. — К.: КНЕУ, 2012. — 234 с.
5. Robertson, R. Globalization: Social Theory and Global Culture [Text] / R. Robertson. — SAGE, 1992. — 211 p.
6. Алле, М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность [Текст] / Морис Алле; пер. И. А. Егоров. — М.: ТЕИС, 2003. — 314 с.
7. Сорос, Дж. Новая глобальная финансовая архитектура [Текст] / Дж. Сорос // Вопросы экономики. — № 12. — С. 56–85.
8. Teaser, L. L. The Internationalization of Securities Markets Since the 1987 Crash [Text] / Linda L. Tesar, Ingrid M. Werner // Brookings-Wharton papers on financial services. — Washington, DC: Brookings Institution Pr, 1998. — Vol. 1. — P. 281–349. ISSN 1098-3651.
9. McGrew, A. G. Globalisation: Conceptualizing a Moving Target [Text] / Anthony G. McGrew; John Eatwell, Elizabeth Jelin, Anthony McGrew and James Rosenau (eds.) // Understanding Globalisation: The Nation-State, Democracy and Economic Policies in the New Epoch. — Stockholm: Swedish Ministry of Foreign Affairs/Almqvist & Wiksell International, 1998. — P. 5–25.
10. Смовженко, Т. С. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів [Текст]: монографія / Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, О. О. Другов та ін.; під ред. Т. С. Смовженко. — К.: УБС НБУ, 2008. — 231 с.
11. Claessens, S. Foreign Bank Presence in Developing Countries 1995–2006: Data and Trends [Text] / S. Claessens, N. van Horen, T. Gurcanlar, J. Mercado Sapiain // SSRN Journal. Social Science Electronic Publishing. — March 2008. Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1107295>.

ДОПОЛНЕНИЕ ТЕОРИИ ФИНАНСОВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ ЭКСПАНСИИ ИНОСТРАННОГО БАНКОВСКОГО КАПИТАЛА

В статье освещены сущность финансовой глобализации, ее последствия для развития экономики страны, в частности рынка. Исследована сущность финансовых рынков, проанализированы современные тенденции и определены факторы, влияющие на формирование рынка Украины. Отдельное внимание уделено экспансии иностранного банковского капитала как ключевому фактору развития финансовой глобализации, проанализированы потенциальные преимущества и недостатки данного процесса.

Ключевые слова: финансовый рынок, мировой финансовый рынок, финансовая глобализация, иностранный банковский капитал.

Кузьмук Игор Ярославович, ассистент, кафедра економічної теорії та менеджменту, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Україна, e-mail: snetchnu@ua.fm.

Кузьмук Игорь Ярославович, ассистент, кафедра экономической теории и менеджмента, Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича, Украина.

Kuzmuk Igor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine, e-mail: snetchnu@ua.fm